

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Факультет історії та філософії

Кафедра історії України

Д и п л о м н а   р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: **«Освітня діяльність Ордену єзуїтів в Україні (XVI –
середина XVII ст.»**

«Educational activities of the Jesuit Order in Ukraine (XVI – the middle of
XVII c.)»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 032 Історія

Кучківська Мирослава Володимирівна

Керівник   к.і.н., доц. Левченко Г. С. _____

Рецензент   к.і.н., доц. Радзиховська О. О.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

_____
(підпис)

_____
(прізвище, ініціали)

Захищено на засіданні ЕК №__
протокол №__ від _____ 2020 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

_____
(підпис)

_____
(прізвище, ініціали)

Одеса – 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	6
Розділ 2. Загальна характеристика діяльності ордену єзуїтів в науковій літературі.....	11
2.1. Основні концепції та ідейні погляди ордену єзуїтів.....	11
2.2. Особливості та значення діяльності ордену єзуїтів.....	18
Розділ 3. Дослідження особливостей організації та освітньої діяльності ордену єзуїтів на українських землях у XVI – середині XVII ст.....	24
3.1. Початок освітньої діяльності ордену єзуїтів в Україні.....	26
3.2. Основні напрями освітньої діяльності ордену єзуїтів в Україні.....	30
3.3. Дослідження результатів впровадження освітньо-виховної системи ордену єзуїтів в Україні.....	34
Висновки.....	44
Список використаних джерел та літератури.....	47
Додаток А. Система освіти ордену єзуїтів у контексті традицій епохи Просвітництва	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Демократизація суспільства, розвиток історико-педагогічної науки в Україні створюють сприятливі передумови для опрацювання тем, які протягом тривалого часу не розглядалися з ідеологічних чи політичних міркувань. На порозі освітньої реформи, зокрема створення так званої « нової української школи » постає питання актуальності вивчення цінного освітнього досвіду минулого та напрацювання нових ідей та напрямків руху в даній сфері, тому вивчення та аналіз освітньої діяльності ордену єзуїтів є досить актуальним на сьогодні для подальшої розбудови освітньої галузі, недопущення повторення здійснених помилок у майбутньому.

Комплексне вивчення даної теми дасть змогу творчо оцінити позитивні елементи навчально-виховного процесу, обґрунтувати способи вирішення актуальних питань педагогічної науки і практики, та можливо імплементувати напрацювання минулого, адже, як ми знаємо – все нове – це добре забути старе.

Історія та діяльність єзуїтів впродовж століть була об'єктом гострих дискусій. Автори зазвичай, гостро критикували єзуїтів та їхню діяльність, стратегію і тактику місіонерства. Радянська історіографія діяльність осередків Товариства Ісуса змальовувала темними фарбами, єзуїтів практично звинувачували у конфесійному протистоянні раннього нового часу. Таке ставлення присутнє в працях окремих дослідників пострадянської української історіографії.

Однією із педагогічних систем, що розвивалася в умовах складної суспільно-політичної ситуації протистояння між релігійними конфесіями є освітня діяльність ордену єзуїтів, що діяв на українських землях у XVI – середині XVII ст. Ця система накопичила як цінні ідеї та здобутки так і недоліки й до нині викликає неоднозначні судження фахівців. Саме це спонукає здійснити дослідження, яке б узагальнило та систематизувало існуючі відомості з даної проблеми.

Об'єкт дослідження – особливості виникнення, сутність та специфіка діяльності ордена єзуїтів.

Предмет – історичний аналіз освітньої діяльності ордену єзуїтів на українських землях.

Мета роботи: проаналізувати особливості освітньої діяльності ордену єзуїтів на території України.

Відповідно до мети були визначені наступні **завдання:**

1) вивчити та систематизувати історіографію та джерельну базу за темою дослідження;

2) дати загальну характеристику діяльності ордену єзуїтів у науковій літературі;

3) провести дослідження особливостей організації та освітньої діяльності ордену єзуїтів на українських землях у XVI – першій половині XVII ст.

Хронологічні рамки – остання третина XVI – перша половина XVII ст. У 1573 році єзуїти вперше офіційно з'являються на території регіону і починають реалізовувати цілі римської курії й ордену. У середині XVII ст. Товариство вивозить переважну більшість своїх членів і майно з території України, охопленої національно-визвольною війною 1648–1654 рр.

Територіальні межі дослідження охоплюють українські землі в зазначений період.

Методологічною основою дослідження є принципи історизму, науковості, системності й об'єктивності, що спрямовують на вивчення і узагальнення історичних подій на основі науково-критичного аналізу всього комплексу джерел та літератури стосовно предмета дослідження. Особливого значення в дослідженні теми набуває проблемно-тематичний і хронологічний метод, що використовується для систематизації опрацьованих історіографічних досліджень і виокремлення основних аспектів досліджуваної проблеми. Історико-системний метод слугує для створення загальної системної характеристики розгортання освітньої діяльності ордену єзуїтів на українських

землях, із допомогою зіставлення, узагальнення і синтезування здобутої інформації.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, що містить 50 найменувань. Повний обсяг роботи: 52 сторінки.

ВИСНОВКИ

Таким чином історія ордену єзуїтів на території України починає свою діяльність з 1575 р. Орден діяв у складних суспільно-політичних та релігійних умовах: церковної унії, військових конфліктів, поділу України на Лівобережну та Правобережну, але, незважаючи на це, дав змогу здобути освіту європейського рівня багатьом українцям.

Отож, завдяки сучасному розвитку суспільства та історико-педагогічної науки в Україні, зокрема, були створені сприятливі передумови для опрацювання тем, які протягом тривалого часу не розглядалися з ідеологічних чи політичних міркувань, такі як вивчення та аналіз освітньої діяльності ордену єзуїтів, що робить цю тему актуальною для дослідження.

Історія єзуїтів почала вивчатися самими єзуїтами. Впродовж століть їх діяльність була об'єктом гострих дискусій. В радянський період автори зазвичай, гостро критикували єзуїтів та їхню діяльність, стратегію і тактику місіонерства, змальовували темними фарбами та практично звинувачували у конфесійному протистоянні, а в сучасній історіографії набуває більш об'єктивної оцінки.

Педагогічна діяльність ордену єзуїтів відзначається об'єктивними закономірностями історичного, суспільного, національного і культурного розвитку, специфічними особливостями шкільництва. Тому запропонована наукова розвідка педагогічної діяльності ордену має принципово важливе значення є становлення та розвиток єзуїтської системи освіти, розробка освітньої доктрини та впровадження в педагогічну практику ідей, визначених у «Ratio studiorum», поширення єзуїтських навчальних закладів середнього рівня на Волинь, Поділля, Центральну Україну.

Діяльність ордену єзуїтів визначається певними правилами, які фактично є ідеологічною основою Товариства Ісуса. Насамперед це «так звані екзерциції – твори самого засновника ордену, які склалися на підставі його особистих випробувань, а правила діяльності єзуїтів містяться в «Конституціях», які за

нотатками Ігнатія Лойоли, оброблені його дипломатичним спадкоємцем Іаковом Лайнезом. Перші складають духовну сутність, а останні, так би мовити, тіло Товариства Ісуса. Метою ордену є – не тільки за допомогою божої благодаті працювати над порятунком і вдосконаленням осіб, що складають суспільство, але й з їх допомогою з усіх сил прагнути до порятунку і вдосконалення ближнього. Для досягнення цієї мети члени товариства складають три обітниць: бідності, цноти, слухняності.

Отже, діяльність ордену єзуїтів включала в себе кілька етапів. Перший етап – відкриття місії. Другий – організація парафіян, зокрема в церковні братства. Третій – відкриття навчальних закладів. Останній етап був дуже важливим дієвим заходом в боротьбі за вплив над віруючими.

Аналіз джерельної бази свідчить, що орден єзуїтів відстоював гуманістичну модель освіти, яка ґрунтувалася на християнських цінностях. Першочерговим завданням педагогічної теорії та практики єзуїтської системи освіти було виховання морально досконалої особистості. Мета освіти – забезпечити ґрунтовні знання, розвинути ораторське мистецтво. Вона досягалася через чітке планування всього навчального процесу.

Отже, єзуїтські навчальні заклади мали позитивний вплив на розвиток української педагогічної науки: по-перше, створили можливість отримання європейської освіти для широких верств населення; по-друге, дали зразок нової освітньої системи; по-третє, нагромадили цінні ідеї, які можна використати в сучасному педагогічному процесі (урахування індивідуальних особливостей учнів, мотивація навчання, робота з обдарованими дітьми (академії), методика навчання іноземних мов, турбота про гармонійний розвиток учнів (фізичний і духовний), безкоштовність освіти, виховання учнів власним прикладом).

Самобутність єзуїтської освітньої системи детермінується активним використанням методів стимулювання і мотивації пізнавальної діяльності учнів (диспути, декламації, повторення, змагання між студентами, академії, шкільний

театр, нагороди). Єзуїти використовували на заняттях різні форми навчальної роботи: фронтальну, групову, парну, індивідуальну.

Дослідження організації виховного процесу дало змогу зробити висновок, що ефективність виховних впливів ордену єзуїтів полягала в умінні враховувати такі закономірності виховного процесу: органічний зв'язок виховання із суспільними потребами, опору на позитивні якості дитини, змагальність, емоційність, діяльність та спілкування. Реалізацію виховної мети єзуїти здійснювали за такими напрямками виховання: моральним, релігійним, розумовим, громадянським, естетичним, трудовим, фізичним.

Недоліками єзуїтської освітньої системи були: недостатня увага до національного виховання, зменшення виховного впливу сім'ї, закритість і консерватизм змісту освіти, плинність педагогічних кадрів.

На сучасному етапі освітньої реформи можна використати концептуальні засади діяльності ордену єзуїтів є: 1) дотримання педагогічних принципів: цілеспрямованості навчання, послідовності, наочності, змагальності, емоційності, самостійності; 2) виховання людини, яка присвячує своє життя іншим; 3) особистісно орієнтований підхід у навчанні. Ці риси актуальні та перспективні для практичної реалізації в сучасному українському педагогічному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА:

1. Загорівський В. Духовне завіщання / Українська література XIV-XVI ст. / Ред. В. Л. Микитась. К., 1988. С.167-183.
2. Заленський С. Отці єзуїти в Станиславові / С. Заленський. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 69 с.
3. Лойола І. Духовні вправи св. Ігнатія Лойоли / І. Лойола Товариство Ісуса в Україні. Львів : Свічадо, 2006. 248 с.
4. Лойола І. Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми / І. Лойола Львів : Свічадо, 2005. 532 с.

ЛІТЕРАТУРА:

5. Андреев А. Р. История ордена Иезуитов: Иезуиты в российской империи : XVI – начало XIX века / А. Р. Андреев. М. : Русская Панорама, 1998. 281 с.
6. Андреев А. Р., Шумов С. А. Мальтийцы и иезуиты: власть над миром. М.: Изд-во Эксмо; Издво Алгоритм, 2005. 256 с.
7. Барт Р., Сад, Фурье, Лойола / Пер. с франц. Б. М. Скуратова. М.: Праксис, 2007. 256 с.
8. Бемер. Г. История Ордену Иезуитов. М.: Ломоносов, 2012. 220 с.
9. Быков А. Игнатий Лойола// Орден иезуитов: правда и вымысел// Сб./ Сост. А. Лактионов. М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. С. 333-412
10. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма: Пер. с нем.- Ивано – Франковск: Ист-Вью, 2002. 352 с.
11. Год Б. В. Виховання у братських школах України і європейська педагогіка ХУІ-ХУІІ століть / Б. В. Год /Рідна школа. 2005. С. 52-55.
12. Годовикова Л. Н. Московское посольство Антония Поссевино / Л. Н. Годовикова / Вестник Московского университета. 1970. С. 89-100.
13. Душин О. Э. Исповедь и совесть в западноевропейской культуре XIII-XVI вв. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. 156 с.

- 14.Задорожнюк А. Старий Кам'янець: від єзуїтського колегіуму до історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (архітектурний і освітній аспекти) / А. Б. Задорожнюк / Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець Подільський : Оіюм, 2009. С. 337–346.
- 15.Зомбарт В. Буржуа: Етюды по истории духовного развития современного экономического человека: Пер. с нем. М.: Наука, 1994. 443 с.
- 16.Иванов С. А. Византийское миссионерство: Можно ли сделать из «варвара» христианина? / С. Иванов. М. : Языки славянской культуры, 2003. 376 с.
- 17.Кіку В. Єзуїтські школи / В. Кіку // Енциклопедія історії України : в 5 т. / голов. редкол. : В. А. Смолій (голова) [та ін.]. К., 2005. С. 114-115.
- 18.Корзо М. А. Иезуитизм//Этика: Энциклопедический словарь/Под ред. Р. Г. Апресяна и А. А. Гусейнова. М.: Гардарики, 2001. С. 162-163.
- 19.Лаврінєнко О.А. Вплив католицького ордену єзуїтів на розвиток педагогічної майстерності у Львівській Братській школі XVI-XVII ст./ О.А.Лаврінєнко // Професійна освіта: педагогіка і психологія : українсько-польський щорічник/ заред.І.Зязюна, Н.Ничкало, Т.Лєвовицького, І.Вільш. Чєнстохова ; Київ : АJD, 2010. Вип.ХІІ. С. 379–385.
- 20.Лявшук В. Организационные аспекты образовательной модели иезуитского коллегіума/ І. В. Лявшук. Гродно, 2010. 239 с.
- 21.Лявшук В. Происхождение иезуитской системы образования. Вільня, 2008. С. 128-154.
- 22.Малик В. Педагогічні особливості шкільної системи освіти та особистісно зорієнтоване навчання ордену єзуїтів / І В. Малик ІІ Гуманітарний вісник. С. 204-205
- 23.Масловська О. Провісники науки та релігії / О. Масловська // Рідна земля. 2008. 26 верес.

- 24.Навольська Г. Виховна система ордену єзуїтів / Г.Навольська // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2005. № 2. С. 151-154.
- 25.Навольська Г. Освітня система ордену єзуїтів / Г.Навольська // Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці, 2006. Вип. 308 : Серія : Педагогіка та психологія. С. 197–202.
- 26.Навольська Г. І. Педагогічна діяльність ордену єзуїтів в Україні (XVII – перша половина XVIII ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13. 00. 01. «Загальна педагогіка та історія педагогіки» І Г. І. Навольська. – Тернопіль, 2011. 20 с.
- 27.Навольська Г. Педагогічні аспекти діяльності ордену єзуїтів / Г. Навольська // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2005. № 3. С. 111–114.
- 28.Навольська Г. Підготовка педагогічних кадрів в освітній системі ордену єзуїтів / Г.Навольська // Педагогічна освіта: теорія і практика. – Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 4. С. 91–95.
- 29.Навольська Г. Просвітительська діяльність ордену єзуїтів / Г.Навольська // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2002. №2. С. 74–78.
- 30.Навольська Г. І. Система освіти ордену єзуїтів у контексті традицій епохи Просвітництва / Вісник Львівського університету. Вип. 23. 278 с.
- 31.Огієнко І. Українська церква: нариси з історії Української Православної Церкви [Електронний ресурс]: в 2 т./ І.Огієнко. К.: Україна, 1993. 284 с.
- 32.Папазова А. В. Класифікація історичних джерел з історії діяльності ордену єзуїтів у Україні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. / А. В. Папазова // Схід. 2016. № 6 (146). С. 70-75.
- 33.Папазова А. В. Проникнення ордену єзуїтів у східнослов'янські землі / А. В. Папазова //Схід. – 2000. – М 1(32). – С. 57-60.

34. Папазова А. В. Релігійна діяльність єзуїтів у Україні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. А. В. Папазова // Схід. 2011. М 3 (110). с. 111-115.
35. Папазова А. В. Релігійно-освітня діяльність ордену єзуїтів у Україні в останній третині XVI – першій половині XVII ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07. 00. 02 «Всесвітня історія» І А. В. Папазова. Донецьк, 2008. 20 с.
36. Плохий С. Н. Папство и Украина (Политика Римской курии на украинских землях в XVI-XVII вв.) / С. Н. Плохий. К. : Вис, 1989. 224 с.
37. Посохова Л. На перехресті культур, традицій, епох : православні колегіуми України наприкінці XVII - на початку XIX століття/ Л. Посохова. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 400 с.
38. Райт Дж. Иезуиты / Джонатан Райт. М. : Эксмо, 2006. 464 с.
39. Свиридова Н. В. Общество Иисуса в XX веке: философско-религиоведческий анализ / Н. В. Свиридова // Дискуссия журнал научных публикаций. Екатеринбург. 2011. № 4 (апрель). С. 67-70.
40. Серяков С. О. Єзуїтське шкільництво в Україні: кількісні показники та структурний розвиток (поч. 40 -х - сер. 90-х рр. XVII ст.) С. О. Серяков // Український історичний збірник. 2002. С. 126-150.
41. Сикари А. Святой Игнатий Лойола / Антонио Сикари // Портреты святых. Милан. М. : Христианская Россия, 1998. Т.3. С. 25-39.
42. Слободян В. Контрреформація і українське християнство І В. Слободян // Історія релігії в Україні : у 10 т. 2001. Т. 4 : Католицизм. С. 79-91.
43. Сухомлинська О. Періодизація педагогічної думки в Україні : кроки до нового виміру / О. Сухомлинська // Педагогічна газета. 2002. № 10-11. 311 с.
44. Тимошенко Л. Єзуїти і Берестейська унія / Л. Тимошенко // Київська старовина. 2001. № 4. С. 379-384.

45. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. : у 2 кн./ за ред. О.В.Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 624 с.
46. Фадеева, Г. Д. Истории образования: иезуитская система образования / Г. Д. Фадеева, К. С. Паршина, К. В. Артёмов. Текст : непосредственный // Молодой ученый. 2013. № 5 (52). С. 783-785.
47. Федин А. В. Между двух империй: иезуитская миссия в англофранцузском противостоянии в Северной Америке XVII века / А. Федин // Французский ежегодник 2008: Англия и Франция - соседи и конкуренты. XIV-XIX вв. М. : ИВИ РАН, 2008.
48. Шевелев А. Н. Потенциал феноменологического подхода в историко-педагогических исследованиях / А. Н. Шевелев // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена : науч. журн. СПб., 2006. № 6(14) : Психолого-педагогические науки (психология, педагогика, теория и методика обучения). С. 151-162.
49. Шевченко Т. М. Викладачі Луцького єзуїтського колегіуму: 1608-1648 / Т. М. Шевченко // Київська старовина. - 2000. - № 6. С. 42-57
50. Шевченко Т. М. Docere, movere, delectare : виховні практики єзуїтських шкіл ранньомодерного часу / Т. М. Шевченко // Труди Київської Духовної Академії. К. : Вид. від. УПЦ, 2013. № 19. С. 241- 270.